

CZU: 930.1(498.7)“19/20”

[https://doi.org/10.59295/sum10\(200\)2024_06](https://doi.org/10.59295/sum10(200)2024_06)

ASPECTE ISTORIOGRAFICE PRIVIND VIAȚA COTIDIANĂ ÎN BASARABIA INTERBELICĂ

Aurel FONDOS,

Universitatea de Stat din Moldova

În studiul de față se prezintă o analiză a gradului de cercetare a vieții cotidiene din cadrul Basarabiei interbelice. S-au analizat problemele enunțate în discursul științific, autorii relevanți ai temei abordate, școlile științifice. Istoriografia a fost caracterizată din perspectiva mai multor spații socio-politice: istoriografia românească interbelică, istoriografia sovietică, istoriografia din România, istoriografia Occidentală și istoriografia din Republica Moldova. Au fost scoase în evidențe particularități generale și specifice ale vieții de zi cu zi a populației din Basarabia. Autorul a constatat că, în funcție de epocă și context politic, discursul științific a fost diferit. În perioada sovietică, demersul științific a fost puternic ideologizat, distorsionat, creând imagini false a realității istorice. Istoriografia sovietică a distorsionat în mod intenționat narațiunea istorică pentru a crea imagini false asupra vieții cotidiene în Basarabia.

Cuvinte-cheie: *viața cotidiană, istoriografie, politică, ideologie, societate, Basarabia, România întregită, interbelic.*

HISTORIOGRAPHICAL ASPECTS REGARDING DAILY LIFE IN INTERWAR BESSARABIA

The present study presents an analysis of the degree of research into everyday life in interwar Bessarabia. The problems stated in the scientific discourse, the relevant authors of the addressed topic, the scientific schools were analyzed. Historiography has been characterized from the perspective of several socio-political spaces: interwar Romanian historiography, Soviet historiography, historiography from Romania, Western historiography and historiography from the Republic of Moldova. General and specific features of the daily life of the population of Bessarabia were highlighted. The author found that depending on the era and political context, the scientific discourse was different. During the Soviet period, the scientific approach it was strongly ideologized, distorted, creating false images of historical reality. Soviet historiography intentionally distorted the historical narrative to create false images of everyday life in Bessarabia.

Keywords: *daily life, historiography, politics, ideology, society, Bessarabia, entire Romania, interwar.*

Preliminarii

În funcție de percepțiile de epocă și de spațiile socio-culturale, de influența regimului politic, turbulențele marcate de turnurile sec. XX, distanța istorică față de evenimentul istoric descris, perspectiva gradului de cercetare a subiectului referitor la evoluția vieții cotidiene în Basarabia în anii < 20 – 30 ai sec. al XX-lea o putem segmenta din falia următoarelor componente temporale și areale istoriografice: istoriografia românească interbelică, istoriografia sovietică, istoriografia din România, istoriografia Occidentală și istoriografia din Republica Moldova.

Istoriografia românească interbelică

În istoriografia românească studierea problemelor legate de dinamica vieții de zi cu zi din cadrul României întregite, ca unul din factorii decisivi ai modernizării statului, a început să fie abordată încă în perioada cuprinsă între cele două conflagrații mondiale. Firul roșu care a traversat subiectul privind viața cotidiană a românilor basarabeni a reprezentat sistemul educațional – factor decisiv și generator în schimbarea modului de gândire al românilor, în mod special în mediul rural, unde locuiau majoritatea cetățenilor statului întregit. Ca urmare a experienței acumulate în Vechiul Regat și, în mod special, luându-se în considerație interesele și necesitățile noilor provincii, a prevalat paradigma ideatică exprimată într-o formă concisă de Șt. Bârsănescu, unul din cei mai mari îndrumători ai corpului didactic din anii ' 20-30 ai sec. XX, care făcea o legătură inseparabilă între activitatea învățătorului nemijlocit în școală și acțiunile de culturalizare și educație

a populației rurale, ca parte componentă a vieții cotidiene. În una din conferințele sale, intitulată sugestiv „Învățătorul român și destinul Neamului nostru”, el atenționa asupra faptului că pedagogul în procesul de instruire „e dator să se inspire mereu din ideea mare că el, instruind copiii, face educația neamului” [1, 183], țărânimii române. Or, toate aceste deziderate se puteau realiza, în viziunea sa, „prin lecții și teme, prin convorbiri și lecturi, prin cântece și serbări, prin tot ce reprezintă activitatea pedagogică și activitatea rurală” [1, 183]. Astfel, se pune accentul pe o nouă formă și modalitate de gândire – cea de formare a personalității prin sistemul educațional, direcție esențială în conturarea și modelarea noii identități românești puternic marcate de noile realități istorice.

Totodată, cercetătorii români din perioada interbelică identificau cât mai multe similitudini cotidiene ale spațiului românesc, inclusiv pe perimetrul gastronomic. De exemplu, Ioan Clăduș a studiat alimentația poporului român în cadrul evoluției economico-sociale, scoțând în evidență structura economică și alimentația țăranilor, identificând tipologii regionale

Schimbările radicale din viața cotidiană traversată de românii din Basarabia după Marea Unire din 1918 au fost fixate și abordată plastic în opera *istoricilor Unirii*, ale celor care au „scris și au făcut istorie”, autori de narațiuni științifice aflate la unison cu noile realități istorice, „militând pentru acțiuni concrete în ideea unificării și integrării spațiului românesc” [3, pp. 81-85], inclusiv în unificarea vieții cotidiene, ținând cont, evident, și de particularitățile socio-regionale. O caracteristică a autorilor din perioada interbelică rezidă în faptul că aceștia au fost martori oculari la evenimentele descrise. În acest context, s-au impus o serie de autori prodigioși ale unor lucrări științifice, monografii, articole, culegeri de documente, participanți activi la procesele din viața socială basarabeană. În acest sens, putem clasifica două categorii de autori, unii erau din spațiul vizat și în virtutea pregătirii profesionale au prezentat lucrări originale (Ștefan Ciobanu, Petre V. Cazacu, Gheorghe Bezviconi, Alexandru Boldur ș.a.), iar alții, dornici să afle câte mai multe despre Basarabia s-au documentat vizitând provincia românească (Aurel I. Gheorghiu, Ion Mateiu, Ion Nistor ș.a.). Cel de-al doilea grup de persoane îl prezentăm din ipostază dublă: de autori (cercetători ai fenomenului abordat), dar reprezintă și o autentică sursă istorică, de documentariști ai evenimentelor prezentate.

Istoricul Ștefan Ciobanu, membru titular al Academiei Române, avea să conchidă faptul că „Soarta Basarabiei este legată de soarta întregului popor român” [4, p. 92]. Or, prin acest enunț, constatăm o percepție identică la nivelul reflecțiilor identitare ale vieții cotidiene ale basarabenilor integrați în componența României. Era o abordare emisă din constatarea realităților create de Imperiul Rus în urma anexării Basarabiei la 1812, prin ruperea românilor basarabeni de spațiul european, implicit cel românesc.

Doctorul Petre V. Cazacu, bazându-se pe date statistice, a analizat și cercetat primul deceniu al vieții Basarabiei de după Marea Unire (1918–1928) [5]. În *Introducere* la volum, autorul ține să specifice faptul că „În viața unui popor zece ani sunt o clipă scurtă. Totuși însemnătatea acestor zece ani, a acestei clipe scurte este dintre cele mai mari, cu mult mai mare ca a altor perioade, chiar îndelungate” [5, p. 11]. Impactul perioadei analizate a fost considerat ca unul cu efecte majore și asupra evenimentelor ulterioare, implicit al celui de-al doilea deceniu al Unirii: „Această însemnătate mare izvorăște din faptul că așezările și întocmirile, făcute în acest răstimp, în mijlocul unor mari greutăți, sunt fundamentale și se vor resimți adânc și mult timp” [5, p. 11].

În „Românul printre străini sau străinul printre români” [6, pp. 218-243], Gheorghe Bezviconi a elaborat o serie de studii în care prezintă, prin profiluri de personalitate, transformările din diverse domenii (muzică, educație, economie, filantropie etc.) ale Basarabiei interbelice [7]. În linii generale, cercetătorii apreciază opera științifică și literară (aflată „sub semnul ideii de sincronizare” [8, p. 157], a lui Gh. Bezviconi ca fiind una „tratată ca un patrimoniu cultural, ce conține importante valori etnice, ce marchează particularitatea sa istorică și etno-culturală” [9, p. 70]. Descrierile fotografice, pline de nuanțări estetice, bine argumentate din punct de vedere al factologiei istorice sunt foarte valoroase pentru descifrarea modului de viață în spațiul basarabean.

Juristul și istoricul Alexandru Boldur, stabilit în 1922 la Moscova, fiind consilier juridic la Comisariatul Poporului pentru comerț exterior, s-a repatriat în 1924 în România, desfășurând o prodigioasă activitate științifico-didactică [10, pp. 542-543], ulterior în calitate de conferențiar la Catedra de istorie a românilor, de la Facultatea de Teologie din Chișinău, extensie a Universității din Iași, prezintă atmosfera refractară din

provincie în preajma Unirii din 1918, situație percepută la nivelul diferențierii dezvoltării socio-economice: „Atunci domnea printre cei mai buni intelectuali idealisti ai Basarabiei, o prejudecată împotriva României. Toți o socoteau din punct de vedere social și politic o țară foarte înapoiată. Toți își închipuiau că, România este o țară semi-feudală” [11, p. 214]. În argumentarea acestei poziții, universitarul ținea să specifice: „Actul Unirii e cea mai bună dovadă a dreptății mele. Acei care au înfăptuit Unirea, se temeau de regimul social-politic înapoiat al României și pentru a-l imuniza, au formulat câteva condiții, ce e drept, neasigurate juridicește prin nimic, condițiuni mai mult de caracter moral” [11, p. 214]. Cu alte cuvinte, Alexandru Boldur ne prezintă percepții dihotomice ale felului de percepții ale românilor basarabeni aflați sub influența Imperiului Rus, atunci când au fost ruși de românii din dreapta Prutului. În noiembrie 1938, la prelegerea de deschidere a cursului de Istoria românilor la Facultatea de Filosofie și Litere din Iași, Alexandru Boldur nota: „Dragostea de naționalitate este un fel de chemare a pământului pe care stăm așezați, care ne hrănește și de care suntem în permanență atrași. Influența pământului este adânc înfiripată în cugetul și simțirile noastre” [12, p. 149, Anexa 1]. Astfel, deja la sfârșitul deceniului patru, Al. Boldur ne prezintă percepții identice ale românilor reîntreșiți în cadrul României.

Căpitanul Aurel I. Gheorghiu a vizitat Basarabia a doua zi după Unire, publicând cu această ocazie o carte aprobată de Marele Stat Major [13]. Lucrarea începe cu următorul mesaj: „autorul acestei modeste lucrări, la care nu a adăugat nimic de la dânsul în afară de cele petrecute și văzute cu adevărat, vă închină această lucrare vouă, Moldovenilor din Basarabia, în mijlocul cărora și-a petrecut zile de cea mai frumoasă luptă pentru descătușarea conștiinței voastre naționale din temnița rusismului” [13, p. 3]. Ofițerul român a constatat faptul că în Basarabia, țărănimea a fost „crescută în cel mai desăvârșit întuneric sub raportul conștiinței naționale” [13, p. 5]. În opinia noastră, era o opinie impertinentă, or, anume sătenii au fost cei care au conservat limba română în provincie, menținând, în acest fel vie conștiința națională românească. Probabil, autorul a rămas perplex de utilizarea limbajului românesc împletit de cel rusesc în vocabularul țărănilor, de aici și impresia generală de pierdere a identității.

Doctorul Ion Mateiu, prim-redactor la ziarul „România Nouă” din Chișinău, constata o deschidere a basarabenilor spre cultura românească, absorbită de un public lacom „de lucruri frumoase” [14, p. 103]. Cu alte cuvinte, autorul, participant la mișcarea de emancipare a românilor basarabeni, vorbea de o deschidere spre un nou mod de viață, culturală, în primul rând, aflat la unison pe ambele maluri ale Prutului.

Istoricul bucovinean Ion Nistor, autorul lucrării „Istoria Basarabiei”, prezintă contextul istoric general al Basarabiei înainte și după Unirea din 1918. Drept punct de lansare a identității românești, Ion Nistor scoate în evidență educația și cultura. Într-o provincie agrară, cum era Basarabia, Legea agrară din anul 1919, a constituit o altă realitate a vieții cotidiene românești, cu urmări radicale în toate aspectele vieții socioeconomice [15, pp. 223-225, 248-276]. În acest sens, Ion Nistor accentua: „În condițiile create prin noua reformă agrară, Basarabia, pe care încă la 1799 rușii o numeau „țara făgăduinței”, iar țarul Alexandru I, „țară de aur”, merge cu pași repezi spre înflorirea economică” [15, p. 225]. Făcând o sinteză a importanței reîntregirii teritoriale asupra destinului populației românești basarabene, istoricul a conchis „reintrarea Basarabiei în unitatea românească trebuie înțeleasă nu ca un act de putere, ci ca un act de cea mai înaltă echitate, ca ultima etapă a unui proces complex de restabilire a dreptății călcate în picioare de țarismul rus în scurgere lentă de 106 ani” [15, p. 225]. Cu ocazia aniversării a două decenii de la Unirea Basarabiei cu România, Ion Nistor a publicat o broșură „din care se poate vedea, că reîncadrarea Basarabiei în viața politică, economică și culturală românească înseamnă începutul unei noi ere de prosperitate și progres pentru regiunea Moldovei dintre Prut și Nistru” [16, p. 4]. În 1941, oripilat de anexarea Basarabiei de către URSS, Ion Nistor, bazându-se pe datele oficiale statistice constata că „sub gospodăria românească de 22 de ani, Basarabia a făcut reale progrese pe toate tărâmurile și în toate ramurile de îndeletnicire administrativă, culturală, socială și economică” [16, p. 68]. Era o constatare referitoare la o perioadă contrastantă cu anul fatidic 1940, generator de anexări teritoriale și schimbarea radicală a modului de viață din Basarabia.

Din perspectivă instituțională, menționăm activitatea Institutului Social Român din Basarabia (1934–1940), filiala regională a Institutului Social Român din București (1918/1921–1948), care a monitorizat investigații sociologice în mediul rural. Institutul Social Român din Basarabia a fost condus de politicianul și publi-

cistul Pan Halippa, iar secretar general a fost folcloristul Petre Ștefănuță. Această instituție de investigații științifice a vizat două direcții de activitate: organizarea de conferințe științifice și cercetări monografice. Rezultatele activității Institutului a focusat mai multe dimensiuni ale vieții cotidiene din Basarabia în anii '30 ai sec. XX: cultură, agricultură, economie, juridică, sociologie, educație națională, tehnică și urbanistică etc. [17, pp. 28-33; 18, pp. 40-44; 19, pp. 209-214; 20, pp. 133-134].

Prin urmare, constatăm faptul că în perioada interbelică istoricii au prezentat parcursul unei provincii românești puternic marcate de influența imperială răsăriteană, totuși cu un pronunțat marcaj identitar românesc, explicat prin conservarea identitară (drept strategie de supraviețuire în fața politicilor naționale imperiale), revenit la o includere tot mai accentuată spre finalul deceniului patru.

Istoriografia sovietică

Crearea autonomiei moldovenești în partea stângă a Nistrului, cu scopuri geopolitice de extindere a revoluției bolșevice în Balcani și de anexare a Basarabiei, a generat în mod implicit fabricarea unui discurs istoriografic justificator al politicilor expansioniste ale Rusiei bolșevice (din 1922, a URSS). Drept urmare, a fost creată o narațiune istoriografică referitoare la „poporul moldovenesc”, concept urmărit cu mare tenacitate de regimul leninist-stalinist. Totodată, argumentarea „științifică” de creare artificială a acestui popor s-a dovedit dificilă din cauza sărăciei de surse istorice și a lipsei lucrărilor istorice fundamentale. Din acest punct de vedere, prioritar, s-a acordat atenție istoriei contemporane a Basarabiei și RASSM, mișcării ilegale, loviturii de stat bolșevice din octombrie 1917, a războiului civil, „a ocupației românești a Basarabiei” etc. Or, prin enunțarea acestor lozinci de esență militantă comunistă se urmărea prezentarea unei imagini cât mai sumbre a vieții cotidiene din Basarabia, aflată în antiteză cu cea a populației din RASSM, amplasată pe malul stâng al fluviului Nistru [21].

În unison cu documentele emise de partid, se solicita autorilor prezentarea unei critici dure la adresa tezelor istoriografiei „reacționar-șoviniste burgheze românești”, care nega dreptul „poporului moldovenesc la autodeterminare, la crearea și dezvoltarea statalității sale socialiste”. Prin prisma acestei abordări, erau vizati „istoricii români burghezi” Nicolae Iorga, Ion Nistor, Onisifor Ghibu ș.a., și, în unison cu ei, „naționaliștii burghezi moldoveni” Dimitrie Bogos, Petre Cazacu, Ion Pelivan, Pan. Halippa, Ștefan Ciobanu ș.a., care „justificând ocuparea ilegală a Basarabiei de către România regală”. Istoriografia sovietică imputa versiunea „antiștiințifică” a autorilor români, potrivit căreia moldovenii de pe ambele maluri ale Nistrului sunt români, că „masele truitoare moldovene nu au participat alături de muncitorii, soldații, țăranii ruși și ucraineni la lupta pentru instaurarea Puterii Sovietice” sau „că ocuparea Basarabiei în 1918 nu ar fi fost un act de agresiune” etc. În vederea promovării acestor teze de esență propagandistică s-a ajustat discursul oficial emis de autoritățile bolșevice, la comanda Comitetului Moldovenesc Regional de Partid, autorii ideologi din RASSM au trasat drept direcții de cercetare trecutul „poporului moldovenesc”, istoria mișcării muncitorești și țărănești din ținut, participarea oamenilor muncii din Moldova în pregătirea și desfășurarea revoluției din octombrie, în războiul civil, „lupta împotriva ocupanților români”, totodată, era scoasă în evidență „generalizarea experienței construcției socialiste în RASSM în contrast cu decăderea economică, socială, culturală, demografică a Basarabiei” [22, p. 96]. În decembrie 1926 a fost instituit Comitetul Științific Moldovenesc de pe lângă Comisariatul Norodnic al Învățământului din RASSM, în cadrul căruia cercetătorii urmau să acorde „o atenție specială ideologiei marxist-leniniste. Să țină cont de lupta de clasă în perioada de construcție a socialismului” etc. [23, pp. 265-275]. Drept urmare a acestei instituționalizări, la sfârșitul anilor '20 – '30 au fost editate o serie de publicații care abordau, pe baza exemplului RASSM, „realizările” construcției socialiste în industrie, agricultură, cultură. Această abordare venea în unison cu cea a etnografului sovietic Nicolai M. Matorin (1898–1936), care la sfârșitul anilor '20 a enunțat dezideratul politic al cercetărilor științifice, specificând că abordarea vieții cotidiene este una necesară „în politica noastră națională, în toată construcția noastră sovietică” [24, p. 141].

O terminologie specifică stilului agresiv utilizat de către bolșevici, rezidă în cazul denunțării și blamării regimului „burghezo-moșieresc” din perioadă 1918–1940. România era considerată un stat agresiv care a invadat, „printr-o aventură” Basarabia [25, pp. 38-83], iar poporul muncitor din regiune era apreciat ca fi-

ind unul „asuprit de boierii români” [26]. Toate aceste enunțuri aveau drept scop formarea unei animozități a românilor din Moldova sovietică față de România. Astfel, perioada „ocupației” Basarabiei (1918–1940), denunțarea regimului instaurat în ținut, „lupta neîncetată a oamenilor muncii împotriva administrației românești” a reprezentat o constantă a obiectului de cercetare.

În dihotomie cu destinul moldovenilor din Basarabia, „căzuți în jugul burgheziei și moșierilor români”, situație „sumbră” prezentată prin „decăderea” și „românizarea” culturii din provincie a fost expusă în scopul atragerii simpatiiilor țăranilor și muncitorilor din spațiul Pruto-nistean față de „patria socialismului”, de a accentua dihotomia dintre cele „două sisteme și a suscitât spiritul lor revoluționar”. „Asuprirea moșierului” și a „jandarmului român” era obsesiv reprezentată și repetată în lucrările propagandistice pentru a accentua lupta de clasă [27; 28; 29]. Sau, prin instituirea republicii autonome în componența RSS Ucrainene se prezentau „succese grandioase în construcția socialistă”, fapt marcat prin „înflorirea Republicii Autonome Moldovenești în familia frățească a popoarelor URSS” [30; 31; 32]. Astfel, istoriografia sovietică aborda procesul de formare și de evoluție a RASSM, a „modului de viață socialist” având astfel drept obiectiv major argumentarea existenței separate a „poporului moldovenesc” prin conceptul de „statațiune”, tinzând, în acest fel să justifice anexarea Basarabiei.

Una din puținele lucrări editate de sovietici bazate pe date statistice, a fost cea apărută în anul 1940, în care se prezintă dinamica pozitivă a numărului populației în Basarabia: 2 867 564 de locuitori în 1930; 3 110 654 – 1938 și 3 263 128 – 1939 [33, pp. 100-107]. Ulterior, istoriografia sovietică a tins să prezinte tendințele negative ale proceselor demografice din spațiul Pruto-nistean în perioada interbelică, situație aflată în contrast cu perioada sovietică, în care numărul populației s-ar fi majorat.

În urma anexării (1940) și reanexării Basarabiei (1944), istoriografia sovietică a preluat integral enunțuri de esență propagandistică întocmite în RASSM perpetuându-le în discursul său științific. Potrivit aprecierilor realizate de istoricul american Ch. King: „istoriografia sovietică era destinată justificării anexării ilegale a teritoriilor românești în 1940 și inducerii unei amnezii colective printre moldoveni în legătură cu adevărata lor cultură și identitate națională” [34, pp. 15-16]. Într-adevăr, în istoriografia sovietică anii 1918 (Unirea Basarabiei cu România) și 1940 (anexarea Basarabiei de către URSS) au fost analizați ca jaloane importante ale perioadei contemporane [35; 36]. În lucrarea de sinteză „Istoria Moldovei” (Vol. II, 1955) se afirmă că în ianuarie 1918 în Basarabia au învins autoritățile sovietice, putere înlăturată însă de „România burghezo-moșierească”, iar în vara anului 1940 a fost „eliberată” de către Uniunea Sovietică [37, p. 215].

Din perspectiva ideologiei marxist-leniniste, perioada interbelică a fost prezentată prin prisma antagonismelor sociale și a „problemei basarabene”, ultima reprezentând nerecunoașterea Unirii Basarabiei cu România. În anul 1945, A. Dolnik (Kaț) a susținut teza de doctorat [38] și a editat lucrarea cu titlul „Basarabia sub conducerea moșierilor români (1918–1940)” [39]. În programul cursului „Istoria Moldovei” semnat în toamna anului 1945 de Naum A. Narțov, șeful Catedrei de istorie a Institutului Pedagogic Moldovenesc, unicul doctor (habilitat) în istorie și profesor universitar din RSS Moldovenească [40, pp. 49-57], erau incluse următoarele capitole ce redau percepția oficialităților vizavi de evenimentele din Basarabia interbelică: „Răpirea Basarabiei – prima intervenție împotriva Rusiei sovietice”, „Regimul militar polițienesc în Basarabia”, „Totalurile jugului român în Basarabia” [41, pp. 504-505].

Așa cum demonstrează cercetătorul Valentin Burlacu, în Moldova sovietică știința istorică a plătit tribut sistemului de propagandă de sorginte comunistă [42]. A fost legitimată anexarea Basarabiei recurgându-se la stratagema referitoare la „lupta oamenilor muncii din Basarabia pentru eliberarea lor și reunirea cu Patria sovietică (1918–1940)” [43]. Activitatea administrației românești a fost calificată ca fiind una „reacționară” și apreciată drept tentativă de „românizare” forțată a „moldovenilor”, de „întunecare” a populației ținutului [44; 45].

În linii generale, lucrările publicate de istoriografia sovietică au un pronunțat caracter stereotipic, de reiterare a unor informații tipizate. Procesele vieții social-economice și culturale din Basarabia interbelică, implicit viața cotidiană, au fost interpretate prin prisma ideologiei comuniste, a conceptului despre existența celor două popoare – cel român și „moldovenesc”. Scrierile întocmite în acest spirit au dezaprobat orice realizare înregistrată în provincia românească între cele două conflagrații mondiale.

Istoriografia din România post-decembristă

Cercetarea vieții cotidiene în spațiul românesc a apărut într-o perioadă relativ recentă. A venit mai mult prin filiera școlilor științifice occidentale. Autori consacrați în mediul academic occidental au fost traduși în limba română [46; 47], oferind astfel o platformă teoretico-metodologică a subiectului vizat. Din perspectivă teoretico-metodologică, de o importanță majoră a vieții cotidiene ne servește monografia filosofului român Ion Militaru [48]. Unele aspecte ale vieții cotidiene au fost prezentate în cadrul altor domenii decât cele ale istoriei, cum ar fi antropologiei și etnografiei [49; 50; 51], istoriei mentalităților [52; 53].

Conturarea vieții cotidiene a românilor în perioada interbelică, ca domeniu distinct al cercetărilor științifice îl asociem cu numele istoricului Ioan Scurtu. Cercetătorul consideră că „viața cotidiană – adică viața de fiecare zi – constituie cea mai importantă parte a existenței umane” [54, p. 7]. Pentru studiul nostru, sunt importante liniile de subiect abordate de Ioan Scurtu. Acestea sunt: populația și mediul de locuire, ocupațiile și condițiile de muncă, veniturile și cheltuielile, familia, locuința, îmbrăcămintea, moda, alimentația, igiena și sănătatea, școala, Biserica, presa, timpul liber, marginalii, politica în cotidian. Or, aceste direcții sunt relevante în definirea identității conceptuale ale cercetării de față. Ioan Scurtu a continuat studierea subiectului referitor la diversitatea caracteristicilor esențiale ale vieții de zi cu zi ale românilor și în lucrări de sinteză [55].

Începând din anii 1990, cercetătorii din România redescopereau o Basarabie interbelică ce se integra gradual în componența statului unitar românesc [56, pp. 67-71; 57]. Istoricul ieșean de origine basarabească Ion Agrigoroaei a publicat o serie de materiale referitoare la identitatea românească a Basarabiei în componența României întregite. În acest sens, a fost studiat procesul de Unire, presa de epocă, componentele vieții cotidiene [58, pp. 26-34; 59, pp. III-XXIII].

Ulterior, constatăm cercetări ale vieții cotidiene specializate, cum ar fi cele de gender [60], socio-urban [61], elitist [62; 63] etc.

În perioada recentă, în România, constatăm astfel faptul că știința istorică acordă un loc aparte vieții cotidiene în intervalul dintre cele două războaie mondiale.

Istoriografia Occidentală

Cercetările științifice realizate în spațiul Occidental au diversificat gama de subiecte referitoare la viața cotidiană în cadrul României în general, și cel basarabean, în mod special.

Irina Livezeanu, istoric american de origine română, a cercetat subiectul naționalismului și politicile de unificare în cadrul României întregite, cu constatări referitoare la periferia României Mari. Autoarea a semnalat faptul că România a depus eforturi substanțiale în Basarabia pentru a „soluționa gravele curențe ale sistemului educațional” [64, pp. 120-139].

Istoricul american Keith Hitchins, membru de onoare al Academiei Române, considera că România a ajuns la zenit în anii 1919–1940, menționând totodată că Basarabia a constituit un spațiu al tensiunilor interne și externe ale statului român [65, pp. 422-451].

Istoricul italian Alberto Basciani menționează că în primii ani după Unirea Basarabiei cu România „era cu siguranță dificilă atingerea unei situații de normalitate în viața culturală, economică și socială din noua provincie, ba chiar documentele prezintă din nou un tablou sumbru, în care lipsa de ordine care domină aproape fiecare aspect ale vieții cotidiene este evident” [66, p. 193].

Un alt cercetător italian, Francesco Guida, a studiat componentele vieții românești de la „democrația mimată” la „democrația ghidată” [67, pp. 109-154]. Referindu-se la Basarabia, cercetătorul vorbește despre un spațiu marcat de „tentative insurecționale”, acestea având, evident un impact direct asupra vieții cotidiene din provincia românească [67, pp. 118-122].

Cercetătoarea Andreea Kaltenbrunner a studiat în arhivele forțelor de ordine traseul discursului referitor la credincioșii de stil vechi de la unul loial până la unul stigmatizant și acerb, redând astfel episoade de violență în spațiul basarabean [68, pp. 247-271].

În linii generale, considerăm că viața cotidiană în deceniul patru din Basarabia a suscit interes pentru istoriografia occidentală prin prisma a două aspecte: a relațiilor interetnice și cel al relațiilor internaționale, centrate, în mod special pe configurarea „problemei basarabene”.

Istoriografia din Republica Moldova

Subiectul de cercetare referitor la Basarabia în perioada interbelică în general, și a vieții cotidiene în mod special a suscitat un interes aparte în istoriografia din Republica Moldova.

Istoricul Ion Țurcanu, în baza materialelor de arhivă, a studiat relațiile agrare din Basarabia, implicat a realităților cotidiene din mediul rural din provincia românească [69].

Una din primele lucrări dedicate Basarabiei în cadrul României a fost elaborată de istoricii Ion Agrigoroaiei și Gheorghe Palade [70]. În lucrarea sintetică s-au scos în evidență particularitățile vieții cotidiene a basarabenilor în componența statului întregit. S-a pus accentul pe dimensiunile geografice, economice, sociale, culturale. Gh. Palade a scos în relief rolul intelectualității din provinciile românești asupra proceselor majore din Basarabia [71, pp. 85-99].

Într-o serie de studii, Vasile Dumbravă a abordat subiectul vieții cotidiene din perspectiva culturii populare românești din Basarabia interbelică [72, pp. 65-79; 73, pp. 86-99]. Cercetătorul Gheorghe Cojocaru a prezentat dimensiunile sociale, administrative, economice ale Basarabiei în prima etapă a Unirii Basarabiei cu România [74].

Cercetătoarea Svetlana Suveică a elaborat o monografie, întocmită în baza tezei de doctorat, în care prezintă reformele electorale, agrare și administrative din Basarabia, triadă esențială în viața cotidiană a provinciei în primul deceniu după unire [75, p. 360].

Doctorul în istorie Larisa Noroc este un specialist consacrat al vieții culturale din Basarabia dintre cele două războaie mondiale. Autoarea a demonstrat elocvent că grație renașterii culturale din provincie a avut loc o turnură a stilului de viață al populației [76; 77].

În studiile realizate de profesorul universitar Anatol Petrencu se accentuează realizările benefice ale unirii Basarabiei cu România [78, pp. 101-105]. Autorul specifică faptul că „Datorită îmbunătățirii condițiilor de trai și a sistemului de ocrotire a sănătății, în Basarabia a sporit natural numărul populației” [79, p. 245].

O abordare complexă a perioadei interbelice, din perspectivă social-demografică, având la bază o bogată literatură de specialitate și surse istorice inedite, ne este oferită de cercetătorul științific Nicolae Enciu [80, pp. 795-806; 81, pp. 55-75; 82; 83]. Autorul prezintă o panoramă complexă de la Unire la dezmembrarea teritorială a provinciei românești [84].

Recent, istoricii Ion Valer Xenofontov [85, pp. 131-139; 86, pp. 127-137; 87, pp. 75-81; 88, pp. 286-290; 90, pp. 118-123] și Lidia Prisac [90, pp. 111-123; 91, pp. 35-42], pe baza surselor inedite de arhivă, au publicat mai multe studii referitoare la diverse aspecte ale vieții cotidiene din Chișinăul interbelic.

Așadar, istoriografia din Republica Moldova referitoare la modul de viață interbelic relevă o revenire la valorile naționale, o redescoperire a propriei identități profund marcată de ingerința factorului politic în perioada sovietică.

Considerații finale

Materialul analizat ne permite să constatăm un interes aparte în istoriografie pentru viața cotidiană a Basarabiei în perioada interbelică. Dacă istoriografia românească de epocă a tins să identifice „puncte de legătură” a modului de viață identic în întregul areal românesc (scoțând, totodată, în evidență și particularitățile locale), atunci istoriografia sovietică vorbea despre realități cotidiene diferite, cu un profund substrat de antagonism social și mesaj propagandistic. Istoriografia occidentală are un discurs la macro nivel a subiectului abordat, insistând, totodată, pe dreptul populației minoritare. În Republica Moldova constatăm un interes sporit vizavi de diverse aspecte ale vieții cotidiene în perioada dintre cele două războaie mondiale. În linii generale, constatăm un interes aparte pentru dimensiunile vieții materiale ale cotidianului din Basarabia interbelică și una mai puțin abordată din perspectiva vieții cultural-spirituale. Nu există un studiu de specialitate dedicat istoriografiei vieții cotidiene în Basarabia din perioada cuprinsă între cele două războaie mondiale.

Referințe:

1. BÂRSĂNESCU, Șt. *Învățătorul român și destinul Neamului*. Lecțiuni academice. Iași, 1939, p. 183.
2. CLAUDIN, Ioan. *Alimentația poporului român în cadrul antropogeografiei și istoriei economice*. București, 1939, pp. 60-143.

3. XENOFONTOV, Ion Valer. *Istoricii Unirii*. În: *Akados*. Revistă de Știință, Inovare, Cultură și Artă, nr. 4 (59), 2020, pp. 81-85.
4. CIOBANU, Șt. *Basarabia. Populația. Istoria. Cultura*. Ediția a II-a / Ediție îngrijită de Cornel I. Scafeș. Chișinău, Știința, 2018, 326 p.
5. CAZACU, Petre V. *Moldova dintre Prut și Nistru. Zece ani de unire* / Ediție îngrijită de Anatol Petrencu. Chișinău, Știința, 2019, 292 p.
6. LISNIC, Angela. *Gheorghe Bezviconi – „un român printre străini sau un străin printre români”*. În: *Analele Asociației Naționale a Tinerilor Istorici din Moldova*. Revistă de Istorie, București-Chișinău, nr. 9, 2010, pp. 218-243.
7. BEZVICONI, Gheorghe. *Profiluri basarabene*. Vol. 1-2. Chișinău, Știința, 2017, p. 326
8. BURLACU, Alexandru. *Literatura basarabeană din anii '20-'30. Ideea sincronizării*. În: *Metaliteratură*, nr. 1, 2001, p. 157.
9. IJBOLDINA, Irina. *Problema studierii și clasificării fenomenului patrimoniului literar-științific al lui Gh. Bezviconi în lucrările cercetătorilor din Republica Moldova*. În: *Tradiții și procese etnice*. Ediția a II-a, Chișinău, Fox Trading SRL, 2021, pp. 70-80.
10. BOLDUR, Alexandru. *Istoria Basarabiei*. București, Editura Victor Frunză, 1992, pp. 542-543.
11. BOLDUR, Alexandru. *Arabescuri revoluționare*. În: *Viața Basarabiei*, an. IV, nr. 3, martie 1935, p. 214
12. LUNGU, Polina. *Profesorul Alexandru Boldur: repere biografice*. În: *Analele științifice ale Universității de Stat „B. P. Hasdeu” din Cahul*, Vol. X, 2014, Cahul, 2014, p. 149. Anexa 1.
13. GHEORGHIU, Aurel I. *Pe drumuri basarabene. (A doua zi după unire)*. București, Tip. Dimitrie Ionescu, 1923, 123 p., il.
14. MATEIU, Ion. *Renașterea Basarabiei. Pagini din lupta pentru unitatea națională*, București, 1921, p. 103.
15. NISTOR, Ion. *Istoria Basrabiei / Ediție și studiu bio-bibliografic de Stelian Neagoe*. București, Editura Humanitas, 1991, pp. 223-225, 248-276.
16. NISTOR, Ion. *Basarabia sub dominațiunea românească. La 20 de ani dela Unire*. Cernăuți, Ed. Glasul Bucovinei, 1938, p. 4.
17. ENCIU, Nicolae. *Aspecte din activitatea Institutului Social Român din Basarabia (1934–1940)*. În: *Revista de Istorie a Moldovei*, 1996, nr. 4, pp. 28-33.
18. BOTEZATU, Gr. *Institutul Social Român din Basarabia*. În: *Cugetul*, nr. 4, 2005, pp. 40-44.
19. CHICIUC, Liudmila. *Despre contribuția istoricului Alexandru V. Boldur la constituirea Institutului Social Român din Basarabia*. În: *Știința istoriei – formă fundamentală de cunoaștere a trecutului. In onorem Ion Țișcanu – 70*. Galați, Editura Galați University Press, 2022, pp. 209-214.
20. XENOFONTOV, Ion Valer. *Știința în Chișinăul interbelic*. În: *Akados*. Revistă de Știință, Inovare, Cultură și Artă, nr. 3 (70), 2023, pp. 133-134.
21. BURLACU, Valentin. *Formarea și evoluția RASS Moldovenești (1924–1940)*. Chișinău, S.n., 2021, 462 p.
22. АНТОНЮК, Д. *Динамизм культурного строительства в Советской Молдавии*, Кишинев, Cartea Moldovenească, 1984, p. 96.
23. XENOFONTOV, Ion Valer. *Istorie și ideologie în RASS Moldovenească (1924–1940)*. În: *Declarația de autodeterminare de la Oradea din 12 octombrie 1918*. Coord.: Gabriel Moisa, Sorin Șipoș, Ion Eremia. București, Editura Academiei Române, 2018, pp. 265-275.
24. *От классиков к марксизму: Совецание этнографов Москвы и Ленинграда (5–11 апреля 1929 г.)* / Под ред. Д. В. Арзютова, С. С. Алымова, Д. Дж. Андерсона. Санкт-Петербург, МАЭ РАН, 2014, 511 с.
25. УСТИНОВ, Г. *Современная Румыния*. Москва, Государственное изд., 1923, с. 38-83.
26. СТЕЖАРУ, Д. *Под гнетом румынских бояр*. Москва, Воениздат, 1932, 48 с.
27. БАНТКЕ [РУБАН], Самуил С., *10 лет борьбы против румынских бояр. К десятилетию оккупации Бессарабии. 26 января 1918-26 января 1928 гг.* Ленинград-Москва, Изд. Московский рабочий, 1928, 95 с.
28. БАНТКЕ [РУБАН], Самуил С., *Бессарабская молодежь под сапогом румынского жандарма*. Балта, Госиздат Молдавии, 1928, 62 с.
29. ДИМИР, В. *Под гнетом румынских бояр*. Москва, Воениздат, 1932, 48 с.

30. ДБЯЧЮК М. *Две системы – два мира. Хозяйственное строительство в Бессарабии и в АМССР*. În: *Красная Бессарабия*, 1931, вып. 3.
31. ЕРМАКОВ, И. *Растет и крепнет социалистическая культура (в МАССР)*. În: *Красная Бессарабия*, 1931, вып. 5-6.
32. ВОРОНОВИЧ, Е. П. *Десяти лет строительства МАССР*. În: *Красной Бессарабии*, 1934, вып. 8.
33. *Бессарабия. Военно-географический справочник*. Ч. 1: Краткий военно-географический обзор Бессарабии. Ч. 2: Социально-экономический обзор Бессарабии. Народный комиссариат обороны. Москва, Оперативное управление Генерального штаба Красной Армии, 1940, pp. 100-107.
34. KING, Ch., *Moldovenii. România, Rusia și politica culturală*. Chișinău, Arc, 2002, 314 p.
35. *Торжество исторической справедливости. 1918 и 1940 годы в судьбах молдавского народа*. Кишинев, Изд. Картя Молдовеняскэ, 1969, 223 с.
36. *Триумф адевърлуй историк. Аний 1918 ши 1940 ын дестинул попорулуй молдовенеск*. Кишинэу, Ед. Картя Молдовеняскэ, 1970, 240 п.
37. *Academia de Științe a Moldovei: istorie și contemporaneitate, 1946–2006*. Coord. Ed.: Demir Dragnev, Ion Jarcuțchi, Chișinău, Știința, 2006, 492 p.
38. ДОЛЬНИК [КАЦ], А. *Бессарабия под властью румынских бояр (1918–1940 гг.)*. Автореф. дисс. канд. ист. наук. Москва, 1945.
39. ДОЛЬНИК [КАЦ], А. *Бессарабия под властью румынских бояр (1918–1940 гг.)*. Москва, Госполитиздат, 1945, 175 с.
40. DRAGNEV, Demir; XENOFONTOV, Ion Valer. *Profesorul Naum A. Narțov (1894–1978) sau itinerarul unui istoric aventurier*. În: *Studia Universitatis Moldaviae*. Seria „Științe umaniste”, nr. 10(180), 2023, pp. 49-57.
41. DEMIR, Dragnev; XENOFONTOV, Ion Valer. *Istoricul din RSS Moldovenească între știință, politică și ideologie*. În: Liliana Corobca (ed.). *Panorama comunismului în Moldova sovietică. Context, surse, interpretări*. Iași, Polirom, 2019, pp. 504-505.
42. BURLACU, Valentin. *Știința istorică în sistemul de propagandă din RSSM*. Chișinău, Tipogr. „Cavaioli”, 2014, 365 p.
43. *Борьба трудящихся Бессарабии за свое освобождение и воссоединение с Советской Родиной (1918–1940 гг.)*. Кишинев, Изд. Картя Молдовеняскэ, 1970, 735 с.
44. ЛАЗАРЕВ, А. М. *Молдавская советская государственность и бессарабский вопрос*. Кишинев, Картя Молдовеняскэ, 1974, 912 с.
45. BRĂSEAKIN, S. K.; SÂTNIC, M. C. *Triumful adevărului istoric*. Chișinău, Editura Cartea Moldovenească, 1970.
46. BRAUDEL, F. *Structurile cotidianului: posibilul și imposibilul*. Vol. II / Traducere și postfață de Adrian Riza. București, Editura Meridiane, 1984, 311 p.
47. ARIÉS, Philippe; DUBY, Georges (coord.). *Istoria vieții private*. Vol. I / Trad. Ion Herdan, București Meridiane, 1994.
48. MILITARU, Ion. *Filosofia vieții cotidiene*. Cluj-Napoca, Ed. Grinta, 2005, 305 p.
49. ALEXIANU, A. *Mode și veșminte din trecut*. Vol. I–II. București, 1971.
50. ENĂCHESCU, A. *Portul popular românesc*. București, 1971, 19 p.
51. PATRULIUS, R. *Locuința în timp și spațiu*. București, 1975, 215 p.
52. DUȚU, A. *Ce aduce nou istoria mentalităților*. În: *România literară*, XIII, nr. 14 (3 aprilie), 1980, pp. 20-21.
53. NICOARĂ, Toader. *Introducere în istoria mentalităților colective*. *Antologie*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 1998, 400 p.
54. SCURTU, Ioan. *Viața cotidiană a românilor în perioada interbelică*. București, Editura Rao, 2001, 280 p.
55. SCURTU, Ioan. *Istoria civilizației românești. Perioada interbelică (1918–1940)*. București, Editura Enciclopedică, 2012, 376 p.
56. VULTUR, Marcela. *The Integration of Bessarabia into Great Romania*. RC, tom III, nr. 2, 1994, pp. 67-71.
57. ALMAȘ, Dumitru. *Istoria Basarabiei. De la începuturi pînă în 1994*. București, Ed. Semne, 1998, 367 p.
58. AGRIGOROAEL, Ion. *Unirea Basarabiei cu România: relatări și atitudini în presa de la Iași (1918)*. În: *Destin românesc*, nr. 2, 1999, pp. 26-34.

59. AGRIGOROAEI, Ion. *Sub semnul Marii Uniri*. În: *Basarabia*. Recurs la identitate. Iași, Ed. Agora, 2000, pp. III-XXIII.
60. CRISTINA, Sircuța. *Viața femeilor în România interbelică*. București, Editura Oscar Print, 2017, 375 p.
61. PÂRVULESCU, Ioana. *Întoarcere în Bucureștiul interbelic*. București, Editura Humanitas, 2006, 348 p.
62. ȘTEFANIA, Ciubotaru. *Viața cotidiană la Curtea Regală a României (1914–1947)*. București, Editura Cartex, 2011, 552 p.
63. BOIA, Lucian. *Capcanele istoriei. Elita intelectuală românească între 1930 și 1950*. București, Editura Humanitas, 2013, 360 p.
64. LIVEZEANU, Irina. *Cultură și nationalism în România Mare (1918–1930)*. București, 1998, pp. 120-139.
65. HITCHINS, Keith. *Desăvârșirea națiunii române*. În: *Istoria României*, București, Editura Enciclopedică, 1999, pp. 422-451.
66. BASCIANI, Alberto. *Dificila Unire. Basarabia și România Mare, 1918–1940*. Prefață de Keith Hitchins, Chișinău, Cartier, 2018, 428 p.
67. GUIDA, Francisco. *România în secolul XX / Traducere din italiană de Dragoș Cojocaru, Chișinău, Cartier, 2019, pp. 109-154.*
68. KALTENBRUNNER, Andreea. *Biserică și statalitate la periferia României Mari. Stiliștii în arhivele forțelor de ordine*. În: Sorin Radu, Oliver Jens Schmitt (coord.). *România interbelică. Modernizarea politico-instituțională și discurs național*. Iași, Polirom, 2023, pp. 247-271.
69. ȚURCANU, I. *Relații agrare din Basarabia în anii 1918–1940*. Chișinău, Cartea Moldovenească, 1991, 356 p.
70. AGRIGOROAEI, I., PALADE, Gh. *Basarabia în cadrul României întregite 1918–1940*. Chișinău, Editura Universitas, 1993.
71. PALADE, Gh., *Din activitatea intelectualilor din Vechiul Regat, Ardeal și Bucovina în Basarabia anilor Unirii (1918–1920)*. În: *Destin Românesc*, 1997, nr. 1, pp. 85-99.
72. DUMBRAVĂ, Vasile. *Cultura populară românească în Basarabia, 1918–1941 (I)*. *Destin Românesc*, nr. 3, 1995, pp. 65-79.
73. DUMBRAVĂ, Vasile. *File din istoria culturii populare românești în Basarabia (1918-1940) (II)*. În: *Destin Românesc*, nr. 4, 1995, pp. 86-99.
74. COJOCARU, Gh. *Integrarea Basarabiei în cadrul României (1918–1923)*. București, Fundația culturală „Onisifor și Octavian Ghibu”, Editura „Semne”, 1997.
75. SUVEICĂ, S. *Basarabia în primul deceniu interbelic (1918–1928). Modernizare prin reforme*. Chișinău: Editura Pontos, 2010, 360 p.
76. NOROC, Larisa. *Cultura Basarabiei în perioada interbelică (1918–1940)*. Chișinău [s.n.], 2011.
77. NOROC, Larisa. *Cultura Basarabiei 1918–1940. Repere istoriografice*. În: *Enciclopedica*. Revista de istorie a științei și studii enciclopedice nr. 1-2 (6-7) 2014. Editura Institutului de Studii Enciclopedice al AȘM, Chișinău, 2014, pp. 25-39.
78. PETRENCU, Anatol. *Unirea Basarabiei în România. Lumini și umbre*. În: *Xenopoliana*, Iași, VI, nr. 3–4, 1998, pp. 101-105.
79. PETRENCU, Anatol. *Basarabienii în cadrul României întregite*. În: *Limba română*, nr. 1-2(243-244), 2018, pp. 240-248.
80. ENCIU, N. *Populația Basarabiei în anul Marii Uniri (1918)*. În: *Revista de Istorie*, nr. 9-10, 1995, pp. 795-806.
81. ENCIU, N. *Populația Basarabiei interbelice. Aspecte demografice*. În: *Revista de Istorie a Moldovei*, 2013, nr. 1, (93), pp. 55-75.
82. ENCIU, N. *Tradiționalism și modernitate în Basarabia anilor 1918-1940. Populația Basarabiei interbelice. Aspecte demografice*. Chișinău, Editura Lexon-Prim, 2013, 424 p.
83. ENCIU, Nicolae. *O istorie social-economică a Basarabiei interbelice*. Chișinău, Editura USM, 2023, 440 p.
84. ENCIU, Nicolae. *În componența României Întregite. Basarabia și basarabienii de la Marea Unire la notele ultimative sovietice*. București–Brăila, Editura Academiei Române: Editura Istros a Muzeului Brăilei „Carol I”, 2018, 544 p.
85. XENOFONTOV, Ion Valer. *Activitatea Uzinei Electrice din Chișinău în perioada postbelică*. În: *Akademios*. Revistă de Știință, Inovare, Cultură și Artă, nr. 2 (69), 2023, pp. 131-139.

86. XENOFONTOV, Ion Valer. *Știința în Chișinăul interbelic*. În: *Akados*. Revistă de Știință, Inovare, Cultură și Artă, nr. 3 (70), 2023, pp. 127-137.
87. XENOFONTOV, Ion Valer. *Chișinău: orașul celor trei conservatoare*. În: *Dialogica*. Revistă de studii culturale și literare, an V, nr. 3, septembrie-decembrie, 2023, pp. 75-81.
88. XENOFONTOV, Ion Valer. „Foc și pară” în *Chișinăul interbelic*. În: *Perspectivile și Problemele Integrării în Spațiul European al Cercetării și Educației*. Vol. XI, Partea 2. Cahul, Tipografia „CentroGrafic” SRL, 2024, pp. 286-290.
89. XENOFONTOV, Ion Valer. *Aviația în Chișinăul interbelic*. În: *Dialogica*. Revista de studii culturale și literare. nr. 3, 2024, pp. 118-123.
90. PRISAC, Lidia. *Identitate și alteritate în Chișinaul interbelic*. În: *Dialogica*. Revista de studii culturale și literatură, nr. 1, 2024, pp. 111-123.
91. PRISAC, Lidia. *Modă și vestimentație în Chișinăul interbelic*. În: *Studia Universitatis Moldaviae* (Seria Științe Umanistice), nr 10 (180), 2023, pp. 35-42.

Date despre autor:

Aurel FONDOS, Școala Doctorală Științe Umanistice și ale Educației, Universitatea de Stat din Moldova.

ORCID: 0000-0001-8405-2745

E-mail: aurelfondos1965@gmail.com

Prezentat la 30.09.2024